

**Brief aan alle Nederlandsche werklieden, leden en geen leden der Internationale,
door Jan Stukadoor – J.J. Cremer**

Geschreven in juli 1871. Binnen enkele weken waren er al 5000 exemplaren van verkocht.

1e druk: Leeuwarden : H. Kuipers, 1871.

2e druk: Leeuwarden : H. Kuipers, 1871.

3e druk in: Romantische werken, deel 3. Leiden : D. Noothoven van Goor, 1878. p.272-285.

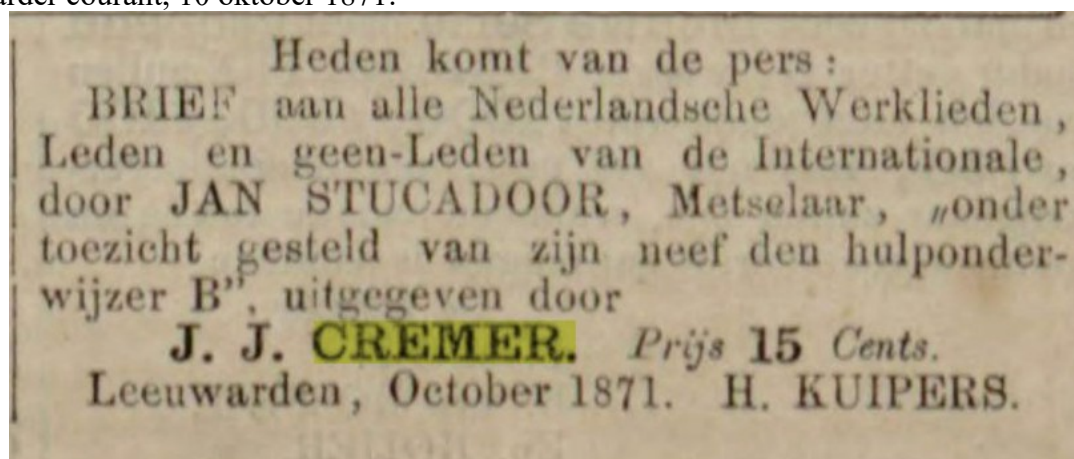
4e druk in: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden : A.W. Sijthoff, ca. 1887. 6e druk. p. 303-315. In het hoofdstuk Gelegenheidsstukken opgenomen na de roman. Vijftig-cents-editie, no. 22.

5e druk in: De lelie van 's-Gravenhage. Leiden : A.W. Sijthoff, ca. 1890. 7e druk. p. 303-315. In het hoofdstuk Gelegenheidsstukken opgenomen na de roman. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

Arnhemsche courant, 9 oktober 1871:

Leeuwarder courant, 10 oktober 1871:

Algemeen handelsblad 11 oktober 1871:

Geleerde betoogen zullen ter bestrijding der wanbegrippen, die thans door geheel Europa onder de handwerkslieden worden verspreid, weinig vermogen, omdat zij of in het geheel niet gelezen worden, of zooal gelezen, toch niet begrepen worden door diegenen, op wie zij indruk moeten maken. Het is daarom een uitmuntend denkbeeld geweest van den heer J. J. Cremer, om in volkstaal tot het volk te spreken in den brief van Jan Stukadoor, metselaar, aan alle Nederlandsche werklieden, leden of geen leden van de Internationale, welke bij H. Kuipers te Leeuwarden verschenen is. Onze eenige Cremer, die zoo goed de taal en de denkwijze der Betuwsche bevolking heeft afgeluisterd, heeft hier een nieuw bewijs gegeven, hoe hij weet te denken en te schrijven in den geest van onze wakkere en onbevooroordeelde werklieden, die wel op hooger loon en op verbetering van stand aandringen en zich om dat te verkrijgen vereenigen willen, maar in gerechtigheid, dus zonder te luisteren naar de opruiende taal van de Internationale. Ieder werkgever zorge, dat een of meer exemplaren van Jan Stukadoor's Brief onder zijne werklieden de ronde doe.

Nieuws van den dag 28 oktober 1871:

den Brief van Jan Stukadoor.

I.

Jan Stukadoor is een metselaarsknecht en heeft een brief geschreven aan alle Nederlandsche werklieden, leden en geen-leden van de Internationale, dien ge voor 15 cents bij den boekhandelaar koopen kunt en waarover ik wel een woordje wensch te zeggen.

Als ge zijn brief reeds gelezen hebt, och! dan is voor u dit artikeltje overbodig. Maar misschien hebt ge er nog geen kennis mee gemaakt, misschien wordt hierdoor uwe aandacht gevestigd op iets, wat ge niet onopgemerkt moogt laten voorbijgaan. Ik ben tevreden, wanneer dit laatste bereikt wordt.

Vreest niet, Mijnheer en Mevrouw! dat ge u encanailleeren zult, door naar dien metselaarsknecht te luisteren. Ge kent den Heer J. J. Cremer. Ge hebt hem zijn geestige novellen hooren of zien voordragen — ik laat aan u de keus van het woord — en ge hebt genoten.

De Heer Cremer heeft de taak op zich genomen om dit boekje, waarover de brave werkman „meer als een verreljaar doende” was, in het licht te geven. Als ge na de lezing

dersbewegingen onzer dagen, de Internationale en wat dies meer zij. Wederom niet langs den weg van afgetrokken redeneering of diepzinnige bespiegeling. Hij schrijft een brief, zooals een man uit het volk, een ambachtsman, die met zijn eenvoudig gezond verstand over de dingen heeft nagedacht, dit zou gedaan hebben, en zendt dien brief de wereld in, met de hoop, dat de Nederlandsche werklieden het schrijven van Jan Stukadoor ter harte zullen nemen. Ik deel die hoop volkomen. Ik heb er goede verwachting van en tracht door deze aankondiging daartoe mede te werken.

Wat zal ik er nu van zeggen? Zal ik naar de gewoonte van sommige recensenten beginnen met prijzen, om straks aan het vitten te gaan? Ik vrees, dat de menschen om het afgekeurde den welverdienden lof zouden vergeten. Ik begin veel liever met op een enkele fout te wijzen en daarna heel veel goeds te zeggen van dit boekje. Die fout bestaat hierin, dat de zienswijze van Jan Stukadoor wat al te optimistisch is. Wat dunkt u, als deze brave metselaar zegt, dat lekker eten maar larie is, dat wijn niet versterkend mag heeten, dat ge „met de oogen dicht geen onderscheid tusschen water en wijn” kunt proeven, zoodat er bij lekker wel „voor een stooter verbeelding” bij komt?

lusten en het water komt hem wel eens in den mond, als hij daaraan denkt, maar hij heeft er een neef aan dood, die de eeuwigheid inging, van binnen zoo zwart als een schoorsteen. Daarom als je van de klare zwart worden kunt, dan heeft Jan het er niet op. Maar bovenal heeft Jan veel te danken aan Jans, zijn vrouw, een knap wijf en — wat veel meer zegt — een goed wijf ook, helder en zuinig en vroolijk altoos, schoon ze wel eens pruttelt over de belasting op de zeep.

Een paar kamerads trachten Jan over te halen lid te worden van de Internationale. 't Dunkt hem in den beginne zoo kwaad niet. 't Is ook zoo schoon, wat zij hem voorspiegelen. De Internationale wil den toestand van den werkman verbeteren. Door haar toedoen zal men een tijd beleven, waarin het wezen zal „allemaal gladweg een slag, en allemaal krek evenveel centen op zak.” „Ook de centen van den Koning moesten we verdeelen” — zei men tot hem — „en van de Prinsen. Alle grootheid naar de weerlich; dat was nou het communismus.” Als alle werklieden hier te lande lid waren dier vereeniging en de kans schoon stond om den slag te slaan, dan zou men dat lolletje beginnen. „Dan gooien we bij al dat groote volk lekkerties de glazen in en houwen acht

vervolg:

De
en nove
sen in o
11. 2.

Ik zou u echter voor een onverdragelijk mensch moeten houden, als ge om deze reden geringen dank gingt koesteren van

Ik
mensch
reden
het be

Toch
Jan St
proefje
neer e

Jan
zijn a
moede

vervolg:

 dit blad
 va | ne

De drie
wekelijkse
sterdam,
elke dag

Over den Brief van Jan Stukadoor.

I.

Jan St
heeft een
landsche
van de I

Als ge
dan is vo
misschien
gemaakt.

Vreest

hij de pu
nog schre
den oorlo
dat alles

Wat za
de gewoo
nen met
te gaan?

deld neg
is dus o
als suike
kele fee

Een p
halen lie
't Dunk
niet. 't

vervolg:

Vreest niet, Mijnheer en Mevrouw! dat ge **Cremer** bailleeren zult, door naar dien metselaarsknecht te luisteren. Ge kent den Heer **J. J. Cremer**. Ge hebt hem zijn geestige novellen hooren of zien voordragen — ik laat aan u de keus van het woord — en ge hebt genoten.

De Heer **Cremer** heeft de taak op zich genomen om dit boekje, waarover de brave werkmans „meer als een verveljaar doende” was, in het licht te geven. Als ge na de lezing zegt: onze **Cremer** en Jan Stukadoor zijn een en dezelfde persoon, zal ik u niet tegenspreken; maar luistert naar hetgeen de Heer **Cremer** over de sociale quaestie te zeggen heeft.

De Heer **Cremer** is iemand, die romans en novellen schrijft; de laatste op vele plaatsen in ons vaderland voor een altoos talrijk publiek voordragt. Novellen, zoo geestig, zoo schoon, dat men hem — en ik meen te recht — onzen besten novellist genoemd heeft. Van vader Cats heeft iemand gezegd, dat hij door zijn geschriften meer blinden tot het licht heeft gebracht, meer dartelen tot schamen, dan alle dichters samen. Tegen de juistheid dier uitspraak zal ik thans niets zeggen en ik denk er ook niet aan den Heer **Cremer** met vader Cats te vergelijken — maar we mogen met evenveel recht be-

geten. Ik begin veel liever met op een enkele fout te wijzen en daarna heel veel goeds te zeggen van dit boekje. Die fout bestaat hierin, dat de zienswijze van Jan Stukadoor wat al te optimistisch is. Wat dunkt u, als deze brave metselaar zegt, dat lekker eten maar lare is, dat wijn niet versterkend mag heeten, dat ge „met de oogen dicht geen onderscheid tusschen water en wijn” kunt proeven, zoodat er bij lekker wel „voor een stooter verbeelding” bij komt?

Ik zou u echter voor een onverdragelijk mensch moeten houden, als ge om deze reden geringen dank gingt koesteren van het boekje van den heer **Cremer**. Deze fout wordt ruimschoots opgewogen door het vele goede, het uitmunten den geestig gezegde, dat daarin te vinden is en daaruit ter harte moet worden genomen. Men dient mij hierin op mijn woord te gelooven. Liefst schreef ik geheele bladzijden af — maar ge weet wat nog onlangs in de *Kleine Courant* over letterkundigen eigendom geschreven werd, en ik zou op die wijze mijn doel zeker niet bereiken. Gij moet den brief van Jan Stukadoor zelf koopen en in zijn geheel lezen. Deelde ik u te veel daaruit mede, gij zoudt denken er al genoeg van te weten en ik zou een even groote dwaasheid begaan, als iemand die zijn eigen glazen ingooit.

het wezen zal „allemaal gladweg een slag en allemaal krek evenveel centen op zak.” „Ook de centen van den Koning moesten we verdeelen” — zei men tot hem — „en van de Prinsen. Alle grootheid naar de weerlich; dat was nou het communismus.” Als alle werklieden hier te lande lid waren dier vereeniging en de kans schoon stond om den slag te slaan, dan zou men dat lolletje beginnen. „Dan gooien we bij al dat groote volk lekkertjes de glazen in en hounen acht dagen vetpot en dan: naar den grond met alle rijkelui'shuizen en... verdeeling van de dubbeltjes!” Daar had Jan wel ooren naar, doch hij ging zitten nadenken en hoe langer hij nadacht en met zijn vrouw en zijn neef, den hulponderwijzer, die hem bij het overschrijven van zijn brief geholpen heeft, er over sprak, hoe meer hij begreep, dat zoo'n internationale broederschap van alle werklieden en alles maatjes gelijk, net zoo onmogelijk is als met de hand aan den hemel te reiken. Jan begreep, dat die heele Internationale den werkmans piert, piert met open oogen en, eigenlijk gezegd, „de domme eend is, die een haviksei uitbroede en later door zijn kuiken wier opgevreten.” Jan begreep, dat hij anderen moest waarschuwen, nu hem zelven de oogen waren opengegaan en schreef zijn brief aan alle Nederlandsche werklieden.

vervolg:

metselaarsknecht te luisteren. Ge kent den Heer **J. J. Cremer**. Ge hebt hem zijn geestige novellen hooren of zien voordragen — ik laat aan u de keus van het woord — en ge hebt genoten.

De Heer **Cremer** heeft de taak op zich genomen om dit boekje, waarover de brave werkmans „meer als een verveljaar doende” was, in het licht te geven. Als ge na de lezing zegt: onze **Cremer** en Jan Stukadoor zijn een en dezelfde persoon, zal ik u niet tegenspreken; maar luistert naar hetgeen de Heer **Cremer** over de sociale quaestie te zeggen heeft.

De Heer **Cremer** is iemand, die romans en novellen schrijft; de laatste op vele plaatsen in ons vaderland voor een altoos talrijk publiek voordragt. Novellen, zoo geestig, zoo schoon, dat men hem — en ik meen te recht — onzen besten novellist genoemd heeft. Van vader Cats heeft iemand gezegd, dat hij door zijn geschriften meer blinden tot het licht heeft gebracht, meer dartelen tot schamen, dan alle dichters samen. Tegen de juistheid dier uitspraak zal ik thans niets zeggen en ik denk er ook niet aan den Heer **Cremer** met vader Cats te vergelijken — maar we mogen met evenveel recht beweren, dat de Heer **Cremer**, met zijn geschriften, ontzaglijk veel nut gesticht heeft. Als hij naar de pen greep, is 't hem meestal te doen geweest om de ondeugd te bestrijden, de liefde tot de deugd aan te kweeken, in hart, in huis, in maatschappij. Hij ijverde in der tijd voor de Maatschappij van wel-dadigheid, over het lot der arme fabrieks-kinderen. Tegen preventieve gevangenis heeft

geen van dit boekje. Die fout bestaat hierin, dat de zienswijze van Jan Stukadoor wat al te optimistisch is. Wat dunkt u, als deze brave metselaar zegt, dat lekker eten maar lare is, dat wijn niet versterkend mag heeten, dat ge „met de oogen dicht geen onderscheid tusschen water en wijn” kunt proeven, zoodat er bij lekker wel „voor een stooter verbeelding” bij komt?

Ik zou u echter voor een onverdragelijk mensch moeten houden, als ge om deze reden geringen dank gingt koesteren van het boekje van den heer **Cremer**. Deze fout wordt ruimschoots opgewogen door het vele goede, het uitmunten den geestig gezegde, dat daarin te vinden is en daaruit ter harte moet worden genomen. Men dient mij hierin op mijn woord te gelooven. Liefst schreef ik geheele bladzijden af — maar ge weet wat nog onlangs in de *Kleine Courant* over letterkundigen eigendom geschreven werd, en ik zou op die wijze mijn doel zeker niet bereiken. Gij moet den brief van Jan Stukadoor zelf koopen en in zijn geheel lezen. Deelde ik u te veel daaruit mede, gij zoudt denken er al genoeg van te weten en ik zou een even groote dwaasheid begaan, als iemand die zijn eigen glazen ingooit.

Toch zal ik het een en ander van wat Jan Stukadoor schrijft oververtellen, als een proefje van het genot, dat u wacht, wanneer ge dit boekje koopt en leest.

Jan Stukadoor dan is metselaarsknecht van zijn ambacht. Met zijn vrouw, zijn oude moeder en vijf kinderen moet hij van gemid-

„Ook de centen van den Koning moesten we verdeelen” — zei men tot hem — „en van de Prinsen. Alle grootheid naar de weerlich; dat was nou het communismus.” Als alle werklieden hier te lande lid waren dier vereeniging en de kans schoon stond om den slag te slaan, dan zou men dat lolletje beginnen. „Dan gooien we bij al dat groote volk lekkertjes de glazen in en hounen acht dagen vetpot en dan: naar den grond met alle rijkelui'shuizen en... verdeeling van de dubbeltjes!” Daar had Jan wel ooren naar, doch hij ging zitten nadenken en hoe langer hij nadacht en met zijn vrouw en zijn neef, den hulponderwijzer, die hem bij het overschrijven van zijn brief geholpen heeft, er over sprak, hoe meer hij begreep, dat zoo'n internationale broederschap van alle werklieden en alles maatjes gelijk, net zoo onmogelijk is als met de hand aan den hemel te reiken. Jan begreep, dat die heele Internationale den werkmans piert, piert met open oogen en, eigenlijk gezegd, „de domme eend is, die een haviksei uitbroede en later door zijn kuiken wier opgevreten.” Jan begreep, dat hij anderen moest waarschuwen, nu hem zelven de oogen waren opengegaan en schreef zijn brief aan alle Nederlandsche werklieden, daarbij door zijn vrouw en zijn neef, den meester, zooals ik reeds zei, trouw geholpen.

Buitenlandsch Nieuws.

AMSTERDAM, 27 October 1871.

Voortdurend verrassen ons de heeren diplomaten met nieuwe ontballingen. In een tijdschrift, dat geheel en al aan de belangen van 't vak is gewijd,

Leeuwarder courant, 29 oktober 1871:

De vijfde duizend komt heden van de pers van:
BRIEF aan alle Nederlandsche Werklieden, Leden en geen-Leden van de Internationale, door JAN STUCADOOR, Metselaar, „onder toezicht gesteld van zijn Neef den Hulponderwijzer B”, uitgegeven door J. J. CREMER.
 Prijs 15 cents.
 Leeuwarden, October 1871. H. KUIPERS.

Leeuwarder courant, 3 november 1871:

BOEKAANKONDIGING.

Brief aan alle Nederlandsche werklieden, leden en geen leden van de Internationale, door JAN STUCADOOR, metselaar, onder toezicht gesteld van zijn neef den hulponderwijzer B," uitgegeven door J. J. CREMER, prijs 15 cent. Te Leeuwarden bij H. Kuipers.

Dat de heer **Cremer** niet alleen uitstekend novelist en spreker is, maar ook in de echte volkstaal weet te schrijven, getuigt bovenstaande „brief" waarvan de lezing ons aangenaam en onderhoudend was. Hij kleedt de Internationale, Communalisten en Communisten totaal uit en weet in bevattelijken trant volkshuishoudkundige waarheden in het licht te stellen. Mogen in het geschrift hier en daar meer bepaald Haagsche toestanden worden besproken, wat hij zegt is daarom niet minder algemeen van toepassing. Dat reeds het *viijfde* 1000tal exemplaren van het geschrift ten perse is, bewijst hoe de woorden van Cremer ingang bij het *volk* weten te vinden. *Ieder* werkman echter diende den brief in zijn bezit te hebben. De geringe prijs van 15 cent moge daartoe medewerken.

onbekend, november 1871:

Wij ontvangen »een woordje aan meneer J. J. **Cremer** of liever Jan Stukadoor door Piet Schaver," waarin de toestand van de arbeidende klasse besproken en de redenering van den heer **Cremer** weerlegd worden.

Wij zullen Jan Stukadoor en Piet Schaver hun geschil laten uitmaken. Gaarne nemen wij kennis van hetgeen over die quaestie geschreven wordt, maar van dezen vorm zijn wij niet gediend. Als de schrijvers zich de moeite niet geven om hunne gedachten in het hollandsch uit te drukken, geven wij ons de moeite niet om ze te lezen. Zoo zij³ zich echter verbeelden dat deze foutive opstellen beter tot het verstand van den ambachtsman doordringen, dan bedriegen zij zich. De werkman zal er zich eer door gekrenkt gevoelen dat men op die kinderachtige wijze het woord tot hem voert. Onder populaire geschriften verstonden wij tot dusverre iets anders, dan boeken geschreven in het dialect der achterbuurt, en redeneringen in die taal hebben in ons oog volstrekt niet meer kans op invloed dan duidelijke, goed hollandsche opmerkingen.